

Tóth András

1956 SZÉNA-TÉR A CSALÁDOM EMLÉKEZETÉBEN

Édesanyám egész gyermekkorát itt, az Ostrom utcában töltötte és a sors úgy hozta, hogy még ma is ebben az utcában lakunk, habár nem ugyanabban a házban. Az utca felső végén ott van a gyönyörű budai vár, amely a háború után még hosszú évekig romos állapotban várta a felújítást. Édesanyám mesélte, hogy mikor gimnazista volt, többször is kiterelték őket a romokhoz dolgozni. Aztán itt található a közvetlen közelünkben a Széna tér meg a Moszkva tér is. Édesanyám és én is nagyon szeretünk itt lakni, mert azon kívül, hogy nagyon hangulatos környék, itt szinte kézzelfogható a történelem. Az a régi bérház is, amiben lakunk, többször megszenvedte a történelem viharait. Látott az épület román megszállókat, német és szovjet katonákat, valamint 1956-ot. Szegény házunkon ez mind meg is látszik, mert a mai napig tele van a homlokzat lövésnyomokkal. Négy évvel ezelőtt, míg, fel nem újítták, még a ház belseje is ilyen volt, ugyanis a világháború idején szinte lakásról lakásra folyt itt a küzdelem. A velünk szemben lévő ház sem különb ebből a szempontból és néha-néha az ablakból nézegetvén elgondolkodom, hogy mennyi minden keserűség és borzalom játszódott le itt, ahol én most békésen élek.

Anyai nagyapám egész életében a vasútnál dolgozott. Horthy idejében a MÁV központi épületében, a katonai szállítmányozási ügyosztályon tevékenykedett, de a kommunista hatalomátvétel után, mint osztályellenséget lefokozták és a Déli pályaudvarra helyezték át, teherszállítási pénztárosnak. Nagyapám még örült is, hogy ennyivel megúsza, mert számos volt kollégáját deportálták, vagy internálták. Sajnos neki sem kellett azonban sokat várni, mert 1953 márciusában őt is elvitte egy sötét, fekete színű autó. Először az Andrássy út 60-ba, majd Kistarcsára vitték, végül, pedig a lehető legrosszabb helyen, Recsken kötött ki. Istenek hála nem lett neki semmi komoly bántódása azon kívül, hogy az ÁVH verőlegényei még az Andrássy úton megverték és kirúgták egy-két fogát. Recsken azonban már nem fogták a rabokat olyan keményen, mint a azt megelőző években, hiszen 1953 március ötödikén meghalt Sztálin és ez átmeneti politikai enyhülést vont maga után. Nagyapámat sajnos soha nem hallottam ezekről az emlékekről élőben mesélni, mert először nagyanyám, majd ő is 1984-ben meghalt. Édesanyámnak azonban elmesélt egy-két dolgot, a világháborúról és 1956 őszéről is, de meggyőződésem, hogy mi csak a töredékét tudjuk annak, amit ő átélt. Nem szívesen beszélt ezekről a dolgokról, mert mint olyan sok emberbe, a kom-

munista rendszer benne is elhintette a félelmet és a gyanakvást. 1956 eseményeiről is csak szórványos képek vannak a családi legendáriumban, és most fordul elő először, hogy valaki ezt megpróbálja összerakni.

Az 1956-os forradalom függetlenségi harcait elsősorban Budapesten, a civil fegyveresekből álló felkelőcsoportok vívták. Közülük a legismertebb a pesti oldalon lévő Corvin köz volt és a budai Széna téri csoport. Persze a Széna téri csoport tevékenysége nem csak a szigorúan vett Széna térre korlátozódott, hanem Pest felé a Margit hídig, Óbuda felé a Lukács fürdőig, a budai részen a városmajori templomig terjedt, de ide tartozott még a Szilágy Erzsébet fasor és a budai vár is. Kapcsolatban álltak továbbá a Déli pályaudvar közelében, a Böszörményi úton székelő nemzetőrség tagjaival is. A fegyveres felkelés, amely 1956 október 23-án késő este a Rádió előtt robbant ki, másnap reggelre áterjedt a budai oldalra is. Anyai nagyanyám pontosan 24-én, éppen a Frankel Leó utcában élő édesanyját igyekezett meglátogatni, amikor a Margit hídnál nagy tömegre lett figyelmes. A tömeg a kőhalmazokból barikádokat épített és a hídfőnél pedig néhány magyar harckocsi állt. Nagyanyám kicsit félve odament a gomolygó tömeghez. Akkor látta, hogy az ott lévő katonák mindenkit igazoltatnak, aki át akar menni a hídon, viszont a szovjet harckocsik szabadon közlekedhettek. A tömeg azt követelte, hogy a magyar harckocsik lőjenek a szovjetekre. Kiderült azonban, hogy a magyarokat lőszer nélkül küldték oda. Akkor meg arra akarták rávenni őket, hogy állják el az utat a szovjet páncélosok előtt. Nagyanyám viszont ezen a ponton, inkább jobbnak látta odébb állni, mert azért a félelem benne is mélyen megvolt. Mikor Nagyanyám hazaért elmesélte férjének mit látott és hallott. Nagyapám kezdett rájönni, hogy fele sem tréfa ami itt megy. Gondolom saját szemével akart meggyőződni a dogokról és nagyanyám ellenkezése sem tudta visszatartani, hogy lemenjen a Mártírok útja (most Margit körút) körülnézni. A tömeg a Mártírok útján pont akkor vett körül egy szovjet tehergépkocsit, amely mozgókonyhát szállított. Személyzetét nagyapám elbeszélése szerint kiráncigálták a járműből és lefegyverezték és a kocsi kerekeit kiszúrták. Az elkövetkező napokban magyar és szovjet harckocsik járkáltak fel s alá a környéken, miközben egyre több lövés hangját verték vissza a környező utcák falai. A hangosbemondókon keresztül is agitálni próbálták a tömeget. A forradalmárok a Lövőház utca és a Mártírok útja sarkánál lévő földalatti építkezések felszíni épületében építették ki bázisukat. Ez a hír szájról szájra terjedt az egész házban. Nagyanyám mindig attól félt, hogy a házban is megtelepszene a forradalmárok, és ezáltal célponttá válhat az egész ház. Pedig őszinte szívből támogatták a szabadságharcot, hiszen a kommunizmus mindenükből kiforgatta, és emberileg is megálázta őket.

A forradalom első napjaiban többnyire csak az ÁVH karhatalmistái és a felkelők között folyt a harc. Nagyapámék házában is lakott egy ÁVH-ás tiszt, kit a forradalmárok már rögtön az elején letartoztattak. Az egész ház szeme láttára hurcolták ki otthonából, a ház lakóinak nagy meglegedésére. A sors fintora azonban úgy hozta, hogy az egész forradalom alatt egy haja szála sem görbült meg, sőt ugyan oda költözött vissza, ahol addig lakott. Az illető, ha jól tudom csak négy vagy öt éve halt meg, öreg korára szinte teljesen megbolondulva.

Október 28-án úgy tűnt győzött a forradalom és ezt nagy örömmel fogadta nagyapám egész családja. Édesanyám a mai napig emlékszik arra, hogy milyen boldogok voltak azokban a napokban szülei. Elkezdtek tervezgetni egy szebb és boldogabb jövőt. Édesanyámnak és nővérének azt mondták, hogy ezentúl egyházi iskolába fognak járni, és talán nagyapámnak jobb munkahelye lesz. Egyszóval megszűnik mindaz a nyomorúság, amit Rákosi rendszer hozott a nyakukra. A család szinte egész nap a szomszédnál hallgatták a rádiót, hiszen ők olyan szegények voltak, hogy saját rádióra nem futotta. De hát akkor ez még általános jelenség volt az egész magyar társadalomban. Az utcákon is sorra érték egymást a politikai gyűlések. Nagyapám is rész vett jó pár ilyenben. Elbeszélése szerint ilyenkor tömeg mindig tapsolt és boldogan éljenzett. Aztán a napok egyre teltek és még senki sem sejtette, milyen merénylet készül a forradalom és az egész nemzet ellen.

Ami Édesanyám emlékezetében is mélyen bevésődött az november negyedik hajnala. Intenzív géppuskaropogás verte fel a családot és az egész környéket. A szovjet csapatok ekkor már a Déli pályaudvarnál jártak. Nagyapám úgy döntött, hogy az egész család levonul a pincébe, és ha jól emlékszem, még egy pár napig ott is maradtak. Nagyapám azonban később kiment az utcára és látta az előkészületeket a vörös hadsereg fogadtatására. A forradalmárok egy géppuskaállást rendeztek be homokzsákokkal közvetlen az Ostrom utca elején is és befészkeltek magukat az akkori Budvár étterem egyik emeletére. A „front” a kora délutáni órákban érte el a széna teret. Hirtelen az egész téren lövöldözés támadt. Ezt nagyapámék már csak a ház pincéjében hallották. A harcok egész estig eltartottak, közben a szovjetek hangszórókon keresztül megadásra szólították fel az ellenállókat. Nagyapám határozottan állította, hogy a szovjetek aknákat is lőttek, annak ellenére, hogy ő nem látta, a világháborúban volt alkalma megismerni a hangját. Egy könyvben aztán olvastam, hogy a szovjetek a Gellért hegyről intéztek aknatámadást a város eme pontja ellen. Tehát nagyapám állítása igaznak bizonyult.

Azt gondolom mondanom sem kell, hogy a család minden reménye november 4. és 7. között szertefoszlott. Tudták, mi vár rájuk és az országra. Pedig sokáig bíztak a nyugati segítségben. A Széna teret meg megint szinte a felismerhetetlenségig szétlőtték. Nagyapám kézen fogva vitte végig kislányait a szétlőtt házak között. Ez Édesanyám emlékezetében a mai napig él. Édesanyám arra is emlékezik, hogy a szovjet katonák cukrot osztogattak a gyerekeknek. Persze Édesanyámnak nem kellett akkor cukor. Egyébként ezt már számos embertől hallottam, hogy orosz katonák cukrot osztogattak, úgy látszik ez parancsba volt nekik adva.

Az idő múlásával nagyapámék is egyre jobban kezdetek félni. Tartottak attól, hogy őket is majd eléri a megtorlás. Valószínűleg emiatt határoztak úgy nagyanyámmal, hogy ameddig még át lehet menni a határon, elhagyják az országot. Kétszer próbálkoztak: egyszer valami miatt aznap nem indult el a vonat, másodjára, pedig nagyapám, aki cukorbeteg volt, rosszul lett és nem érték el a vonatot. Később a határokat már lezárták, így hát itthon maradtak. Nagyapám 1957 tavaszán megismerkedett a svájci vöröskereszt egyik idehelyezett tagjával és ez nagy segítség volt a család számára, mert évtizedekig ő látta el a családot ruhával és

sok minden más hasznos dologgal. Édesanyám még ki is ment hozzájuk Svájcba, és majdnem kint is rekedt tizenhat évesen, de szülei nem akarták, hogy ilyen fiatalon elmenjen otthonról.

Nagyapám minden álma az volt, hogy megélje a rendszer bukását, de sajnos az Isten előbb elszólította őt.

1956 emlékezete szinte már csak az ünnepekre korlátozódik. Az ünnepek eddig mindig másképpen zajlottak. Régen a Széna téren csak egy kopjafa állt és egy kódarab, amire rá van írva 1956. A teret azonban egy hatalmas bevásárlóm központ foglalta el, ami az ötvenhatosok nemtetszését váltotta ki. A dolog élét úgy próbálták elűzni, hogy egy darabka területet meghagytak és a bevásárló központ tulajdonosai, vállalták, egy nagyobb emlékmű megépítését. Az ünnepség főbb momentumai most már mindig ekörül az emlékmű körül zajlanak. Az 56-os szervezetek mellett, mindig jelen vannak politikai pártok is. Az utóbbi években (2003, 2004) egy kicsit vásári jelleget kezd venni a dolog. Idén is és tavaly is kiállítottak egy T-34-es tankot és két kiskaliberű gépágyút. Mögöttük meg korabeli járművek tucatjai helyezkedtek el. Buszok, motorok, teherautók stb. A teherautókkal még körbe is lehet menni. Úgy reklámozzák, mint „a forradalom legnépszerűbb járműve”. Egy sátor is van, amiben a kommunista rendszer különböző relikviáit állították ki. A régi óráktól, a Sztálin és Lenin mellszobrokig minden megtalálható benne Kicsit az az érzésem, hogy nosztalgikus hangulatot próbálnak teremteni. A forradalom valódi mondanivalója egyre inkább elhalványul.

Egy emberről úgy érzem mindenképpen meg kell emlékezni. Tudni kell róla, hogy ő is 56-os volt, ráadásul itt a Széna téren harcolt. A nevét sajnos nem tudom, de mindig itt szoktam látni a környéken miközben botjára támaszkodva lassú léptekkel, sétáltatja kutyáját. Az illető egyébként roma származású és igazi magyar hazafi. Forradalomban végzett tevékenységért kitüntetés és egyenruhát is kapott az államtól. Ezekre nagyon büszke, mert majdnem mindig ebben látom. Ha az egyenruha nincs is rajta, kitüntetés mindig magán viseli. Az 56-os megemlékezéseken mindig az elsők között hívják őt koszorúzni. Látszik, hogy nem él valami túl jó anyagi körülmények között. Néha látom, hogy éppen újságot árul vagy szórólapokat osztogat. Egyszer sikerült beszélnem vele, és akkor mondta el, hogy ő közvetlenül Szabó bácsi és Ekrem Kemál mellett harcolt, habár ő jóval fiatalabb volt náluk. A II. kerületi pártház bevételében is részt vett. A forradalom leverésekor társaival a budai hegyekbe menekült, majd Nagykovácsiba ment, ahol végül elfogták. Összesen hat évet kapott. Nagyon sérelmezte, hogy a magyar állam mennyire nem foglalkozik az 56-osokkal, és hogy anyagi juttatást sem kapnak szinte, pedig ezzel az egész forradalmat lebecsülik. Mikor ezeket mondta, könnyes lett a szeme. Régebben is láttam már így kifakadva, de akkor egészen más miatt. Éppen az év utolsó napja volt és ő trombitákat, konfettiket és egyéb szilveszteri kellékeket árult. Két rendőr meg folyamatosan szapulva a szerencsétlen embert és rajta röhögött. A öreg forradalmárnak egyszer csak könnyek kezdtek csorogni a szeméből és csak sírt, sírt csendesen. Én meg ránéztem a rendőrökre, és azon gondolkodtam; vajon tudják ki ez az ember?